
¹⁴ Gemeentearchief Amsterdam, Particulier archief 214, brief van de synodale commissie aan de synodelen d.d. 10 mei 1826, bijlage bij de Kladnotulen van de Evangelisch-Lutherse synode (verder afgekort als: Kladnot. ELS), 1826.

¹⁵ Zie over de overgang van Zwolle o.a.: *Hoe het Lutherde in Nederland, de geschiedenis van de Lutherse gemeenten in Nederland*, (verder afgekort als: *Hoe het Lutherde*), dl 1, Woerden 1994, 215-217; *Stichting*, 138-144. - Over de Hersteld Evangelisch-Lutherse Kerk zie o.a.: C.Ch.G. Visser, *De lutheranen in Nederland tussen katholicisme en calvinisme 1566 tot heden*, Dieren 1983, 107-115 en hierna: n. 25.

¹⁶ In een brief d.d. 14 feb. 1824 had de kerkenraad van Meppel de synodale commissie op dit alles geattendeerd. Deze had dit schrijven echter slechts voor kennisgeving aangenomen. Not. sc, 30 apr. 1824.

De synode en de synodale commissie deden dus wat zij konden om het kerkgenootschap, zowel de gemeenten als de filiaal-gemeenten, in stand te houden. Daarbij werden zij royaal gesteund door de koning en zijn Departement van Eredienst. Het leek er dus op, dat zij de 'lutherse familie' voldoende onder controle hadden en in alle rust konden werken aan de opbouw van haar kerk. Maar al vrij spoedig bleek dat zij op hun hoede moesten zijn voor pogingen die hier en daar van hervormde zijde werden ondernomen om lutheranen over te halen hun kerk vaarwel te zeggen en over te gaan naar de Hervormde Kerk.

Met dit artikel wil schrijver dezes duidelijk maken waarom en hoe in deze situatie kerkvisitatie in de Evangelisch-Lutherse Kerk ontstond en een blijvende plaats verwierf in de kerkelijke organisatie.

2. De opheffing van de (filiaal-)gemeente Meppel

Tijdens de synodevergadering van 1826 deelde de synodale commissie mee dat de (filiaal-) gemeente Meppel in haar geheel was overgegaan naar de hervormde gemeente aldaar, en dat te Leiden, Woerden, Amersfoort en Leeuwarden pogingen in het werk werden gesteld om lutheranen over te halen hervormd te worden. Alle aanwezigen spraken hierover hun verontwaardiging uit, omdat men vanaf de eerste synode in 1819 ervan overtuigd was dat de Evangelisch-Lutherse Kerk in de komende tijd op eerlijke wijze en op gelijke voet zou worden behandeld door de Hervormde Kerk. Er werd zelfs de opmerking gemaakt dat men als lutheranen minder te vrezen had van de kant van de rooms-katholieken 'dan van de ontijdige bekeringszucht en den verleidelenden invloed van sommige hervormde dweepers, door geestelijken zelve daarin regstreeks voorgegaan of zijdelings geholpen'.¹⁴

Meppel, officieel een filiaal-gemeente, was in feite zelfstandig, omdat haar hoofdgemeente Zwolle zich in 1817 had aangesloten bij de hersteld evangelisch-luthersen.¹⁵ Wekelijks kwam men samen in leesdiensten onder leiding van een lector, een niet-predikant die een preek voorlas. Tweemaal per jaar liet men een lutherse predikant overkomen om het Avondmaal te bedienen. Omstreeks het jaar 1825 telde de gemeente minder dan vijftig leden. Bovendien verkeerde zij in grote financiële moeilijkheden doordat de kerk moest worden gerestaureerd en men verplicht was een aantal armen te onderhouden. Ook was er nog een conflict met de in 1813 aangestelde lector. Verschillende leden bezochten regelmatig de diensten in de hervormde kerk en lieten daar hun kinderen dopen en catechisatie volgen.¹⁶ Dit alles leidde er toe dat men besloot zich als geheel aan te sluiten bij de hervormde gemeente. De kerkenraad verzocht, met steun van de hervormde kerkenraad, de goedkeuring